

MATEMATIKA DARSLARIDA TAFAKKUR USLUBLARI VA SHAKLLARI

Abduhalimova Zulhumor
Andijin viloyati Shahrixon tumani
44-IDUM Matematika oqituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Matematikaning hayotimizda tutgan beqiyos ekanligi haqida, Matematika darsi o'quvchilar kuchi yetadigan darajada o'quv materiallarini umumlashtirishni, o'rganilayotgan matematik faktlar asosida yotuvchi umumiy prinsip va qonuniyatlarni tushuntirishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: matematika, dars, o'quvchi, o'qituvchi, qonuniyat, tushuntirish, rivojlanish, taraqqiyot, imkoniyat.

Yangi asr informatsion texnologiyalarning shiddatli va katta masshtabli rivojlanishi bilan boshlandi. Bu borada yetuk mutaxassislar va ayniqsa yangi boshlovchi-tadqiqotchilar va axborot texnologiyalarini o'rganuvchilar ham uning taraqqiyotiga va imkoniyatlariga yetib olish mushkul ekanligini xis etmoqdalar. Axborot texnologiyalari texnik imkoniyatlari, intellektual salohiyati va texnologik ko'p qirraligi bilan lokal rivojlanishda jahon fani taraqqiyotiga katta xissa qo'shib kelmoqda. Lokal, ya'ni alohida davlatlar va ilmiy markazlarda raqobatli rivojlanishi, keng ma'nodagi taraqqiy etishi, o'sha davlatning yoki markazning tom ma'nodagi gegemonligiga olib kelmoqda. Bunday taraqqiyot har bir davlat va hatto har bir mutaxassisdan doimo izlanishda bo'lishga va shu taraqqiyot-o'sish poygasida o'z o'rnini topa bilishini taqazo etmoqda. Bunday raqobatni axborot texnologiyalarining barcha sohalarida kuzatilmoqda. Kompyuter texnikasi va uning imkoniyatlarini, tezligini, xotirasini va mobilliligini doimo takomillashtirish borasida rivojlangan davlatlarning shu soha mutaxassislari to'xtovsiz ish olib borib, kutilmagan natijalarga-yutuqlarga ham erishmoqdalar. Ikkinchi tomondan dasturlash muammolarini hal etish va bu sohaning cheksiz katta imkoniyatlari ham yanada chuqurroq o'rganilib, informatsion bozorda nihoyatda samarali yangi biznesning rivojlanishiga ham olib keldi.

Tafakkur - inson ongida ask etgan ob'yektlar tomonlar va xossalarini ajratish va ularni yangi bilim olish uchun boshqa ob'yektlar bilan tegishli munosabatlarda qo'yish jarayoniga aytiladi. Umuman olganda, tafakkur ob'yektiv borliqning inson ongida faol aks ettirish jarayonidir.

Tafakkur ham mazmun va shaklga ega. Alohida fikrlar tuzilmasi va ularni maxsus birlashmalariga tafakkurning shakllari deyiladi. Tafakkurning shakllari quyidagilar: tushuncha, hukm va tasdiqlar. Uning haqiqatlilik - ularni to'g'ri o'rganish, mustahkam va ishonchli sistemani ta'minlaydi.

Tushunchalar ob'yektlaming turli xil sifatleri, belgilari va xususiyatlarini aks ettiradi, bunda birlik va umumiylik xossalari mavjud. Birlik xossalari faqat shu ob'yektga tegishli bo'lib, uni boshqalaridan farqlovchi belgilarini o'z ichiga oladi, umumiy xossalari -

ob'yektlarga tegishli muhim xossalarni ifodalash uchun tushunchani boshqa tushunchalardan farqli belgilari va umumiyligini ta'minlash uchun qo'llaniladi.

Tushunchaning xususiyatlari: moddiy dunyoni aks ettiruvchi kategoriya hisoblanadi; bilishda umumlashgan narsa sifatida paydo bo'ladi; tushuncha o'ziga xos inson faoliyatini bildiradi; inson ongida tushuncha shakllanib, u nutqda, yozuvda va belgilarda ifodalanishi bilan xarakterlanadi.

Matematikaning hayotimizda tutgan beqiyos o'rni inobatga olingan holda mazkur fan birinchi sinfdanoq maktab darsliklariga kiritilgan bo'lib, yurtimizda barcha aniq fanlar qatori matematika ta'limini zamon talablari asosida takomillashtirib borish, uni o'qitishda eng so'nggi pedagogik va innovatsion usullar, multimedia vositalari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Innovatsion texnologiyalarni amaliy mashg'ulot darslarida qo'llash ham o'qituvchidan katta mahorat va bilim talab qiladi. Innovatsion texnologiya o'z o'rnida qo'llansa qo'yilgan maqsadiga erishiladi. O'qituvchi dars davomida darsning mavzusiga qarab xususiy texnologiyalarni qo'llab ham yuqori natijalarga erisha bo'ladi.

Matematika darsi o'quvchilar kuchi yetadigan darajada o'quv materiallarini umumlashtirishni, o'rganilayotgan matematik faktlar asosida yotuvchi umumiy prinsip va qonuniyatlarni tushuntirishni, qarab chiqilayotgan hodisalar orasida mavjud bo'lgan bog'lanishlarni tushuntirishni nazarda tutadi. Bu asosan amallarning xossalari, ular asosidagi mavjud bog'lanishlarni o'rganishga, bolalarda shakllanayotgan amaliy o'quv va ko'nikmalarning asosi bo'lgan matematik munosabatlar va bog'lanishlarga taaluqlidir.

O'quvchilarda egallangan bilim, o'quv va malakalarni turli hil shartlarda qo'llanishga o'rgatishni o'quvchilarning maxsus masalasi sifatida qarash mumkin.

Shu bilan birga bilimlarni qo'llanish ham bolalarning o'quv ishlari samaradorligi oshirishning muhim vositalaridan biridir. Bilim, o'quv malakalarning to'la qiymatli o'zlashtirilishiga ularning o'zgaruvchili sharoitlarda mustaqil qo'llanishi natijasidagina erishish mumkinligini psixologlar isbotlashdi. Bolalarning maktabda boshlang'ich sinflardan keyingi sinfga o'tishida albatta vujudga keladigan ko'p darajada aynan ana shu asosida bartaraf etishi mumkin va aksincha, agar o'qituvchi har tomonlama bilimlarga maxsus e'tibor bermasa va bolalarni bir hil turdagi savollarga, topshiriqlarga ifodalarga, masalalarga o'rgatib qo'ysa bu 5 – sinfdan fanlar bo'yicha o'qitishga o'tishdagi murakkablikni yanada oshiradi. Bu masala bolalar bilim qobiliyatlarini o'stirishning ancha umumiy masalasi bilan uzviy bog'langan. Boshlang'ich sinfdanoq kuzatish va taqqoslash, solishtirilayotgan hodisalardagi o'xshashlik va farq qilayotgan belgilarni ajratish, tahlil, sintez va umumlashtirish, abstraksiyalash, aniqlashtirish kabi amallarni bajarish uchun ko'p ish qilingan bo'lishi kerak. O'quvchilar matematik fikrlash qobiliyatini shakllantirish masalasi bilan ularda to'g'ri, aniq, qisqa matematik nutqni o'stirish masalasi uzviy ravishda bog'langandir.

Matematika o'qitishning asosiy vazifalardan biri o'quvchilarga hisoblash, o'lchash va grafik ko'nikmalarning ma'lum aniq sistemasini hosil qilishdan iborat, boshqacha aytganda bu sistema eng sodda amallarni bajarishdan iborat bo'lib, ko'p marta takrorlash hisobiga avtomatizmga yetkazildi. Bu vazifani yetarlicha baholamaslik amalda bolalar bilimlari

sifatining pasayishiga olib keladi. Shunga qaramay hozirgi vaqtda boshlang'ich matematika kursini o'rganishni faqatgina ko'nikmalar hosil qilish va bir xildagi faktlarni o'zlashtirish bilan almashtirish ham mumkin emas.

O'quvchilar imkoni boricha mustaqil ravishda qonuniyat va munosabatlarni ochishda kuchlari yetadigan darajada umumlashtirishlar qilishni o'rganishlari, shuningdek, og'zaki va yozma xulosalar qilishni o'rganishlari kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Jumayev M.E. Matematika o'qitish metodikasi (OO'Y uchun darslik) Toshkent. . "Turon-Iqbol" 2016 yil .
2. Jumayev M.E, Tadjiyeva Z.G`. Boshlang'ich sinflarda matematika o`qitish metodikasi. (OO`Y uchun darslik.) Toshkent. "Fan va texnologiyai" 2005 yil.
3. Jumayev M.E, Boshlang'ich sinflarda matematika o`qitish metodikasidan praktikum. (O O`Y uchun) Toshkent. "O`qituvchi" 2004 yil.